

V PASKAITA UŽSIENIO INVESTICIJOS

Kai kas ekonominės laisvės programas vadina negatyviomis. Sakoma: "Ko jūs, liberalai, iš tikrųjų norite? Jūs prieš socializmą, valdžios intervenciją, infliaciją, profsajungų prievartą, protekcionistinius tarifus... Jūs viskam sakote "ne".

Tokį teiginį aš pavadinčiau vienpusišku ir primityviu problemos supratimu, nes liberalų programą galima suformuluoti ir pozityviai. Kai kas nors sako: "Aš prieš cenzūrą", - jis ne neigia, o teigia, kad autoriai turėtų patys spręsti, ką spausdinti, valdžiai nesikišant. Tai ne neigimas, o kaip tik laisvė. Žinoma, vartodamas terminą "liberali" ekonominės sistemos atžvilgiu aš jį suprantu senąja klasikine prasme.

Šiandien daugeliui atrodo, jog tai, kad gyvenimo sąlygos įvairiose šalyse nevienodos, yra neigiamas reiškinys. Prieš 200 metų Didžiojoje Britanijoje gyvenimo sąlygos buvo nepalyginamai blogesnės negu šiandien Italijoje. Bet 1750 metais anglai jos nevadino "neišsivysčiusia", "atsilikusia" šalimi, nes jie negalėjo savo šalies sąlygų palyginti su daug geresnėmis. Šiandien visi žmonės, nepasiekę vidutinio gyvenimo lygio, būdingo JAV, mano, kad jų ekonominė padėtis bloga. Dauguma tokių šalių pasivadino "besivystančiomis" ir reikalauja pagalbos iš vadinamųjų išsivysčiusių (net "persivysčiusių") šalių.

Paaiškinsiu šios situacijos esmę. Gyvenimo lygis vadinamose besivystančiose šalyse žemesnis todėl, kad vidutinis uždarbis už tą patį darbą šiose šalyse mažesnis negu Vakarų Europoje, Kanadoje, Japonijoje, ypač JAV. Ieškodami šio skirtumo priežasčių, turime suprasti, kad taip yra ne dėl kokio nors vietinių darbininkų, darbėmių nepilnavertiškumo. Šiaurės Amerikoje kai kurių grupių darbininkai įsitikinę, kad jie geresni už kitus ir didesnius atlyginimus gauna už ypatingus savo nuopelnus.

Amerikiečiui darbininkui reikėtų nuvykti į kitą šalį, tarkim, į Italiją, iš kur kilę daugelis Amerikos darbininkų, kad jis suprastų, jog ne asmeninės savybės, o šalies sąlygos leidžia daugiau uždirbti. Emigravęs iš Sicilijos į JAV, žmogus labai greitai pradeda gauti tokį atlyginimą, koks įprastas JAV. O jei tas pats žmogus grįžtų į Siciliją, jis suprastų, kad vizitas į JAV neišugdė naujų jo savybių, kurios leistų jam Sicilijoje uždirbti daugiau už kitus tautiečius.

Šios ekonominės situacijos negalima aiškinti ir tuo, kad už JAV ribų prastesni darbdaviai. Reikalas tas, kad už JAV, Kanados, Vakarų Europos

bei kai kurių Azijos šalių ribų įmonių įrenginiai ir jų technologijos yra nepalyginamai prastesnės. Ir to priežastis - anaipol ne "besivystančių" šalių verslininkų neišmanymas. Jie puikiai žino, kad JAV ir Kanadoje įmonės daug geriau aprūpintos. Jie žino viską, ką privalo žinoti apie technologiją, o jei ne - gali mokytis iš vadovėlių ir technikos žurnalų, skleidžiančių šias žinias.

Kartoju, skirtumas atsiranda ne dėl žmonių nepilnavertiškumo ar neišmanymo. Skirtumo priežastis - nevienodas aprūpinimas kapitalu, nevienodos galimybės įsigyti kapitalinių įrenginių. Kitaip sakant, kapitalas, investuotas per capita, vadinamose pirmaujančiose šalyse didesnis negu besivystančiose.

Verslininkas negali mokėti darbininkui daugiau, negu šis padidino produkto vertę. Jis negali mokėti daugiau, negu pirkėjai sutinka mokėti už šio darbininko pridėtą darbą. Sumokėjęs daugiau, jis nepadengs išlaidų tomis lėšomis, kurias gauna iš pirkėjų. Jis patirs nuostolių, o kaip jau ne kartą sakiau, ir visi tai žino, verslininkas, dirbantis nuostolingai, turi arba keisti savo darbo metodus, arba bankrutuoti.

Šią situaciją ekonomistai apibūdina taip: "Atlyginimai priklauso nuo darbo ribinio produktyvumo". Čia kitais žodžiais išreiškta tai, ką jau sakiau. Kaip žinome, atlyginimo dydis priklauso nuo to, kiek žmogaus darbas padidina produkto vertę. Jei dirbama geresniais įrankiais, per valandą galima pagaminti daug daugiau negu dirbant blogais įrankiais. Akivaizdu, kad 100 žmonių, dirbančių Amerikos avalynės fabrike, aprūpintame moderniausia įranga, per tą patį laiką pagamina daug daugiau negu 100 batsiuvių Indijoje, dirbančių senoviškais įrankiais.

Visose išsivysčiusiose šalyse darbdaviai puikiai žino, kad geresnė įranga padarys jų įmonę pelningesnę. Jie norėtų statyti daugiau ir geresnių įmonių. Vienintelė kliūtis - kapitalo trūkumas. Skirtumas tarp labiau ir mažiau išsivysčiusių šalių - tai laiko funkcija: anglai pradėjo kaupti ir investuoti kapitalą daug anksčiau. Kaip tik dėl to gyvenimo lygis Didžiojoje Britanijoje buvo aukštesnis jau tada, kai kitose šalyse jis tebebuvo žemas. Ilgainiui kitos tautos pradėjo tyrinėti Britanijos patirtį ir be didelio vargo išsiaiškino jos klestėjimo priežastis. Taip jos pradėjo taikyti anglų verslo metodus.

Kadangi kitos tautos pradėjo vėliau, o anglai tęsė savo investicijas, tarp Anglijos ir kitų šalių sąlygų susidarė didelis skirtumas. Bet dėl kažkokių priežasčių Britanijos pranašumas ištirpo.

Įvyko tai, ką galima laikyti reikšmingiausiu XIX amžiaus istoriniu įvykiu, ir ne tik kurios nors vienos šalies istorijoje. Tas svarbus įvykis - užsienio investicijų paplitimas.

Dar 1817 metais žymus anglų ekonomistas Ricardo buvo visiškai

įsitikinęs, kad kapitalistai nesisistengs investuoti užsienyje. Tačiau kad kapitalą galima investuoti tik savo šalies ribose. Jis buvo tikras, kad kapitalistai

Neinvestuojant kapitalo šalims, mažiau išsivysčiusioms už Didžiąją Britaniją, būtų reikėję pradėti nuo tų pačių metodų ir technologijų, nuo kurių anglai pradėjo XVIII amžiaus pradžioje, ir lėtai, žingsnis po žingsnio, bandyti pakartoti tai, ką anglai jau padarė.

Šios šalys būtų sugaišusios daug dešimtmečių, kad pasiektų tą technologijos tobulumo lygį, kurį Didžioji Britanija jau buvo pasiekusi prieš šimtą ar daugiau metų. Bet užsienio investicijos - istorinės reikšmės įvykis, padėjęs šioms šalims.

Užsienio investicijos reiškia tai, kad anglų kapitalistai pradėjo investuoti savo kapitalą į kitas pasaulio šalis. Pirmiausiai jie investavo į tas Europos šalis, kuriose, Didžiosios Britanijos požiūriu, trūko kapitalo, kurios atsiliko savo išsivystymu. Žinoma, kad daugelio Europos šalių ir JAV geležinkeliai buvo nutiesti anglų kapitalo dėka. Tas pat atsitiko ir Argentinoje.

Visuose didžiuosiuose Europos miestuose dujų kompanijos taip pat priklausė anglams. XIX amžiaus 7-ame dešimtmetyje vienas anglų rašytojas ir poetas kritikavo savo tautiečius. Jis sakė: "Anglai prarado savo gyvybinę energiją, jie jau nebeturi naujų idėjų. Jie nustojo buvę svarbia ir pirmaujančia tauta pasaulyje". Į tai žymus sociologas Herbertas Spencer'is atsakė: "Pažiūrėkite į Europos žemyną. Visos Europos sostinės apšviestos dujomis, kurias tiekia anglų dujų kompanijos". Žinoma, tai buvo tolimame, kaip dabar atrodo, apšvietimo dujomis amžiuje. Atsakydamas tam anglų kritikui, Herbertas Spencer'is dar pridūrė: "Jūs teigiate, kad vokiečiai jau toli aplenkė Didžiąją Britaniją. Bet pažiūrėkite į Vokietiją. Net Berlynas - Vokietijos reichs sostinė, Geist'o sostinė, skendėtų tamsoje, jei anglų dujų kompanijos nebūtų įsiveržusios į šią šalį ir apšvietusios jos gatvių".

Lygiai taip pat anglų kapitalas plėtė geležinkelius ir daugelį pramonės šakų JAV. Ir, žinoma, kol šalis importuoja kapitalą, jos prekybos balansas, kaip pasakytų neekonomistai, "nepalankus". Tai reiškia, kad šalies importas didesnis už eksportą. Didžiosios Britanijos prekybos balansas buvo "palankus" dėl to, kad anglų įmonės siuntė įvairią įrangą į JAV, kur už ją tebuvo mokama Amerikos korporacijų akcijomis. Šis JAV istorijos laikotarpis tęsėsi iki pat 1890-ųjų metų.

Tačiau kai tik JAV - anglų kapitalu, o vėliau ir savo prokapitalistine politika - neregėtai išplėtojo savo ekonomiką, amerikiečiai pradėjo biržose išpirkinėti savo kapitalo dalį, kurią anksčiau buvo pardavę užsieniečiams. Tuomet JAV eksportas jau viršijo importą. Skirtumas buvo naudojamas importuojamoms (kaip sakydavo - repatrijuojamoms) Amerikos įmonių akcijoms išpirkti.

Tai tęsėsi iki Pirmojo pasaulinio karo. Apie tai, kas nutiko vėliau - atskira kalba. Tai pasakojimas apie amerikiečių subsidijas kariaujančioms šalims, o po abiejų pasaulinių karų - paskolas, investicijas Europoje, neskaitant lendlizo politikos, užsienio pagalbos, Marshall'o Plano, į užjūrius išvežamo maisto bei kitų subsidijų. Šitai pabrėžiu todėl, kad neretai žmonės galvoja, jog įsileisti į savo šalį užsienio kapitalą yra gėdinga, reiškia žlugimą. Reikia suvokti, kad visose išsivysčiusiose šalyse, išskyrus Angliją, užsienio investicijos suvaidino svarbų vaidmenį plečiant šiuolaikinę pramonę.

Sakydamas, kad užsienio investicijos buvo svarbiausias XIX amžiaus istorinis įvykis, aš galvoju apie visus tuos dalykus, kurie be užsienio investicijų nebūtų atsiradę. Visi geležinkeliai, uostai, gamyklos ir kasyklos Azijoje, Sueco kanalas ir daugelis kitų dalykų be užsienio investicijų negalėjo atsirasti.

Į užsienį investuojama tik tuomet, kai tikima, kad investicijos nebus nusavintos. Niekas nieko neinvestuotų, jei iš anksto žinotų, kad jo investicijas kažkas pasisavins. Tais laikais - XIX amžiuje ir XX amžiaus pradžioje, - kai buvo ypač daug investuojama užsienyje, apie nusavinimo galimybę dar niekas negalvojo. Kai kurios šalys jau iš pat pradžių buvo nusiteikusios prieš užsienio kapitalą, tačiau tuo pat metu puikiai suprato, kokią naudą gauna iš užsienio investicijų.

Kartais kapitalas būdavo investuojamas ne konkrečiam kapitalistui, o užsienio valstybei. Tuomet investuotais pinigais disponuodavo valdžia. Taip buvo, pavyzdžiui, Rusijoje. Grynai strateginiais sumetimais per du dešimtmečius prieš Pirmąjį pasaulinį karą prancūzai investavo per 20 mlrd. auksinių frankų, dažniausiai skolindami juos Rusijos vyriausybei. Visi didžiausi Rusijos vyriausybės projektai - pavyzdžiui, geležinkelis, jungiantis Rusiją nuo Uralo per Sibiro sniegynus ir ledynus su Didžiuoju vandenynu - buvo įgyvendinti daugiausia užsienio kapitalo, paskolinto Rusijos vyriausybei, dėka. Suprantama, prancūzai nesitikėjo, kad staiga atsiras komunistinė Rusijos valdžia, kuri paprasčiausiai paskelbs, kad jos pirmtakų - carinės vyriausybės - skolos nebus gražinamos.

Nuo pirmojo pasaulinio karo pradžios prasidėjo atviras pasaulinis karas prieš užsienio investicijas. Šiandieniniame pasaulyje iš esmės nėra jokios teisinės užsienio investicijų apsaugos, garantuojančios, kad jos nebus nusavintos. Šito kapitalistai nebuvo numatę. Jei išvežančių kapitalą šalių kapitalistai būtų tai numatę, visos užsienio investicijos būtų pasibaigusios jau prieš 40 ar 50 metų. Kapitalistai netikėjo, kad kokia nors šalis gali elgtis taip nedorai - nemokėti skolų, nusavinti, konfiskuoti užsienio kapitalą. Tokie veiksmai pradėjo naują pasaulio ekonomikos istorijos etapą.

Pasibaigus tam didžiajam XIX amžiaus laikotarpiui, kai užsienio kapitalas padėjo visose šalyse plėtoti šiuolaikinį transportą, gamybą,

kalnakasybą, žemės ūkį, prasidėjo nauja era, kai vyriausybės ir politinės partijos pradėjo skelbti užsienio investitorius išnaudotojais, kuriuos reikia išvaryti iš šalies.

Ši antikapitalistinė nuostata buvo būdinga ne tik Rusijai. Prisiminkime, pavyzdžiui, naftos telkinių nusavinimą iš Amerikos korporacijų Meksikoje ir panašius dalykus čia Argentinoje.

Šiandien užsienio kapitalas nusavinamas tiek tiesiogiai - jį konfiskuojant, tik netiesiogiai - per valiutos keitimo kontrolę ar diskriminaciją mokesčių srityje. Tai ypač būdinga besivystančioms šalims.

Paimkime, pavyzdžiui, didžiausią iš šių šalių - Indiją. Valdant Britanijai, anglų kapitalas (daugiausia anglų, nors buvo ir kitų Europos šalių kapitalo) buvo investuotas Indijoje. Be to, anglai į Indiją eksportavo ir kai ką daugiau - šiuolaikinius kovos su infekcinėmis ligomis metodus. Dėl to neregėtai išaugo Indijos gyventojų skaičius, o kartu ir problemos. Atsidūrusi blogėjančioje situacijoje, visas savo problemas Indija nutarė išspręsti eksproprijuodama užsienio kapitalą. Ne visada tai buvo tiesioginė eksproprijacija; valdžia visai kenkė užsienio kapitalistams, taip trukdė funkcionuoti jų kapitalui, kad galų gale šiems neliko kito kelio kaip savo įmones išparduoti.

Žinoma, Indija būtų galėjusi kaupti ir vietinį kapitalą. Tačiau jos valdžia priešinosi ne tik užsienio, bet ir vietiniam kapitalui. Ji skelbė, kad nori šalį industrializuoti, bet iš tikrųjų siekė socialistinių įmonių.

Prieš keletą metų pasirodė garsaus valstybės veikėjo Džavaharlalo Neru kalbų rinkinys. Knyga buvo išspausdinta siekiant pritraukti užsienio kapitalą į Indiją. Indijos valdžia nesipriešina užsienio investicijoms kol jos nėra įdėtos. Priešiškumas atsiranda jas įdėjus. Šioje knygoje ponas Neru teigia (cituoju pažodžiui): "Žinoma, mes norime socializuotis. Bet mes ne prieš privatų verslą. Mes norime jį skatinti. Mes norime verslininkams, investuojantiems mūsų šalyje, garantuoti, kad jų investicijų mes nenusavinsime ir nesuvisuomeninsime bent 10 metų, o gal ir ilgiau". Ir jis manė, jog tai buvo kvietimas į Indiją!

Kaip jus žinote, svarbiausioji problema - vietinio kapitalo kaupimas. Šiandien visose šalyse korporacijos moka didžiulius mokesčius. Tiesą sakant, jos moka dvigubus mokesčius. Pirmiausiai, labai apmokestinamas korporacijų pelnas, o po to ir dividendai, kuriuos gauna korporacijų akcininkai. Ir tie mokesčiai vis didėja.

Pajamų ir pelno progresyvinis apmokestinimas reiškia, kad atimama kaip tik ta pajamų dalis, kurią žmonės būtų kaupę ir investavę. Pavyzdžiui, JAV prieš keletą metų buvo įvestas "viršpelnio" (excess-profit) mokestis, iš kiekvieno uždirbto dolerio paliekantis korporacijai tik 18 centų. Šiuos 18 centų išmokėjus akcininkams, tiems iš jų, kurie turėjo daugiau akcijų,

reikėdavo mokėti dar 60, 70 ar net daugiau procentų mokesčių. Iš dolerio pelno jiems telikdavo 7 centai, o 93 pasisavindavo valdžia. Iš šių 93% didžioji dalis galėjo būti sukaupta ir investuota. Tačiau valdžia juos išėikvojo einamosioms išlaidoms. Štai kokia JAV politika.

Manau, man pavyko parodyti, kad JAV politika nėra sektinas pavyzdys kitoms šalims. Tai bloga, dar daugiau - beprotiška politika. Čia galima pridurti tik tai, kad turtinga šalis gali sau leisti daugiau blogos politikos negu neturtinga. Tačiau JAV, nors čia mokesčiai ir didžiuliai, kapitalas vis dėlto kaupiamas ir investuojamas, todėl ir gyvenimo lygis kol kas kyla.

Daugelyje kitų šalių ši padėtis yra kritiška. Vietinis kapitalas nekaupiamas (arba kaupiamas nepakankamai), o užsienio kapitalas gerokai mažėja dėl atviro šių šalių valdžios priešiško užsienio investicijoms. Kaip galima kalbėti apie industrializavimą, naujų įmonių plėtimą, sąlygų gerinimą, gyvenimo lygio kėlimą, atlyginimų didinimą, geresnį transportą, jei vykdoma politika, duodanti kaip tik priešingus rezultatus. Jų politika iš tikrųjų tik lėtina vietinio kapitalo kaupimą ir stato kliūtis užsienio kapitalui.

Galutinis rezultatas turės būti liūdnas. Tokia padėtis griaua pasitikėjimą, ir pasaulyje vis įtariau žvelgiama į investicijas. Net jeigu suinteresuotos valstybės staiga pakeistų savo politiką ir duotų visus įmanomus pažadus, labai abejotina, kad joms pavyktų vėl prisivilioti užsienio kapitalą.

Žinoma, yra kai kurių būdų tam išvengti. Galima priimti tarptautinius statutus, ne tik susitarimus dėl užsienio investicijų išėmimo iš nacionalinės jurisdikcijos. Tai galėtų padaryti ir SNO. Tačiau kol kas SNO - tai vieta, kur susirenkama tuščiai padiskutuoti. Suprantant, kad tik užsienio investicijos gali pagerinti pasaulio ekonominę ir politinę padėtį, galima būtų kai ką keisti tarptautinės teisės srityje.

Tai techninė teisės problema, ir aš ją paminėjau todėl, kad padėtis dar nėra beviltiška. Jei pasaulis tikrai norėtų sudaryti besivystančioms šalims sąlygas, pakelti savo gyvenimo lygį iki Amerikos gyvenimo lygio, tai galima būtų padaryti. Tereikia išsiaiškinti, kaip tai padaryti.

Kad besivystančios šalys suklestėtų kaip Amerika, reikia tik vieno - kapitalo, na ir, žinoma, laisvės naudoti jį rinkos, o ne valdžios diktato sąlygomis. Šios šalys turi kaupti vietinį kapitalą ir sudaryti sąlygas užsienio kapitalui jose pasirodyti.

Reikia dar kartą pabrėžti, kad būtina sąlyga gyventojų vietiniam kapitalui kaupti - stabilūs pinigai; taigi - jokios infliacijos nebuvimas.

Didelė dalis kapitalo, investuoto Amerikos įmonėse, priklauso tų įmonių darbininkams ar kitiems žmonėms, gaunantiems kuklias pajamas. Milijardai indėlių, draudimo polisų, obligacijų funkcionuoja šiose įmonėse. Amerikos pinigų rinkoje dabar jau ne bankai, o draudimo kompanijos yra

stambiausi skolintojai. O draudimo kompanijos pinigai - ekonominiu, ne įstatyminiu požiūriu - tai apsidraudusiųjų nuosavybė. Ir JAV beveik kiekvienas yra vienaip ar kitaip apsidraudęs.

Pirmoji didesnės ekonominės lygybės pasaulyje sąlyga - industrializavimas. Jis įmanomas tik kaupiant kapitalą ir investuojant. Jus gali nustebinti, kad aš nepaminėjau tos priemonės, kuri laikoma geriausiu šalies industrializavimo būdu. Turiu omenyje ... protekcionizmą. Bet tarifai ir valiutos keitimo kontrolė - tai kaip tik tos priemonės, kurios neleidžia importuoti kapitalo ir industrializuoti šalies. Vienintelis būdas industrializavimui spartinti - turėti daugiau kapitalo. Protekcionizmas tegali nukreipti kapitalą iš vienos šakos į kitą.

Pats protekcionizmas nieko neprideda šalies kapitalui. Naujai įmonei paleisti reikia kapitalo. Veikiančios įmonės rekonstrukcijai taip pat reikia kapitalo, ne muitų.

Aš dabar nenoriu nagrinėti prekybos laisvės ir protekcionizmo problemos. Tikiuosi, kad dauguma vadovėlių, kuriuos jūs skaitote, ją nušviečia teisingai. Protekcija negerina šalies ekonominės padėties. Ir jos tikrai negerina profsajungų diktatas. Jei sąlygos nepatenkinamos, atlyginimai maži, jei šalies darbininkas žiūri į JAV, skaito apie tai, kas ten vyksta, filmuose mato eilinio Amerikos darbininko namus, aprūpintus visais naujausiais patogumais, jį apima pavydas. Jis visiškai teisingas sakdamas: "Ir mes privalome turėti tą patį". Bet vienintelis būdas tai įgyti - kapitalo didėjimas.

Profsajungos griebiasi smurto prieš darbdavius ir tuos, kuriuos jos vadina streiklaužiais. Tačiau nepaisant jų galios ir smurto, jis negali ilgam pakelti visų dirbančiųjų atlyginimų. Ką profsajungos gali (jei joms pavyksta pakelti atlyginimus), - tai sukelti ilgalaikį nedarbą.

Tačiau industrializuoti šalį, pakelti darbininkų gyvenimo lygį profsajungos tikrai negali. Reikia suprasti esminį dalyką: šalies, norinčios pagerinti savo gyvenimo lygį, politika turi būti nukreipta į investuoto kapitalo per capita didinimą. JAV investuotas kapitalas per capita vis dar didėja, nepaisant prastos politikos. Tas pat vyksta Kanadoje ir kai kuriose Vakarų Europos šalyse. O tokiose šalyse kaip Indija jis, deja, mažėja.

Laikraščiuose skaitome, kad pasaulio gyventojų skaičius kasmet padidėja, berods, 45 ar daugiau milijonų. Kuo tai baigsis? Kokie bus rezultatai ir pasėkmės? Prisiminkime, ką aš sakiau apie Didžiąją Britaniją. 1750 metais anglai buvo įsitikinę, kad 6 milijonai Britų saloms yra per daug ir kad jų laukia badas ir epidemijos. Tačiau paskutinio pasaulinio karo išvakarėse, 1939 metais, Britų salose gyveno jau 50 milijonų žmonių, kurių gyvenimo lygis nepalyginamai aukštesnis nei 1750 metais. Tai įvyko dėka to, kas vadinama industrializacija - gana neadekvatus terminas.

Britanijos pažangą lėmė investuoto kapitalo per capita didėjimas. Kaip jau sakiau, tautų gerovė galima tik vienu būdu - kaupiant kapitalą. Didėjant kapitalui, didėja ribinis darbo produktyvumas ir todėl didėja realūs atlyginimai.

Jei nebūtų ribojama migracija, atlyginimų dydis visame pasaulyje turėtų tendenciją į išsilyginimą. Jei šiandieną nebūtų migracijos barjerų, maždaug 20 milijonų žmonių kasmet atvyktų į JAV, kad gautų didesnius atlyginimus. Toks migrantų srautas sumažintų atlyginimus JAV padidindamas juos kitose šalyse.

Aš neturiu laiko apsistoti ties migracijos barjerų problema. Bet noriu pasakyti, kad yra ir kitas atlyginimų dydžio visame pasaulyje išlyginimo būdas. Jis įmanomas net esant migracijos laisvės apribojimams. Tai kapitalo migracija. Kapitalistai stengiasi investuoti tose šalyse, kur didelė darbo pasiūla ir darbo sąjungos nuosaikios. Atveždami į šias šalis kapitalą, jie atveža ir atlyginimų didėjimo tendenciją. Taip buvo anksčiau, taip turėtų būti ir ateityje.

Anglų kapitalą pirmą kartą investuojant, tarkime, Austrijoje ar Bolivijoje, atlyginimai ten buvo daug mažesni negu Didžioje Britanijoje. Tačiau šie papildomi įdėjimai juos pakėlė. Taip vyko visame pasaulyje. Antai Gvatemaloje, kai tik čia apsisustojo United Fruit Company, iš karto pradėjo didėti atlyginimai pradedant tais, kuriuos mokėjo pati UFC. O vėliau ir kitiems dabdaviams teko kelti atlyginimus. Taigi, nėra pagrindo pesimizmui kalbant apie "neišivysčiusių" šalių perspektyvas.

Aš visiškai sutinku su komunistais ir darbo sąjungomis, kai jie sako: "Būtina kelti gyvenimo lygį". Prieš kurį laiką JAV išleistoje knygoje vienas profesorius rašė: "Dabar mums jau visko pakanka. Kam žmonėms taip sunkiai dirbti? Juk viską jau turime". Aš neabejoju, kad tas profesorius viską turi. Bet žmonės kitose šalyse ir daugelis žmonių pačiose JAV taip pat nori ir turi gyventi geriau.

Už JAV ribų - Lotynų Amerikoje, o ypač Azijoje ir Afrikoje - kiekvienas nori, kad sąlygos jo šalyje pagerėtų. Aukštesnis gyvenimo lygis sukuria aukštesnę kultūros ir civilizacijos lygį.

Tad aš visiškai sutinku su jų galutiniu tikslu - visur pakelti gyvenimo lygį. Bet aš nesutinku su priemonėmis, kurios tam siūlomos. Kokios priemonės pasieks šį tikslą? Tik ne protekcija, ne valdžios kišimasis, ne socializmas ir, aišku, ne sąjungų smurtas (eufemistiškai vadinamas kolektyvinėmis derybomis, nors iš tiesų tai derybos su ginklu rankose).

Mano supratimu, šį tikslą galima pasiekti tik vienu būdu. Tai lėtas būdas. Kai kas net pasakys - per daug lėtas. Bet į žemišką rojų trumpų kelių nėra. Reikia laiko ir darbo. Vis dėlto tam nereikia tiek daug laiko, kaip kai

kas mano; išsilyginimas galiausiai įvyks.

Apie 1840 metus vakarinėje Vokietijos dalyje - Švabijoje ir Viurtenberge, viename iš labiausiai industrializuotų pasaulio regionų - buvo sakoma: "Mes niekada nepasieksime Britanijos lygio. Anglai anksčiau išsiveržė į priekį, ir jie visada bus priekyje". Po 30 metų jau anglai skundėsi: "Mes negalime atlaikyti vokiečių konkurencijos; turime ją kaip nors pažaboti". Tuo metu, kaip žinome, Vokietija sparčiai vystėsi ir gyvenimo lygiu jau artėjo prie Britanijos lygio. O šiandien pajamomis vienam gyventojui Vokietija jau neatsilieka nuo Britanijos.

Europos centre yra maža šalis Šveicarija, kurios gamta neapdovanojo turtais. Ten nėra anglies kasyklų, mineralų, kitų gamtos išteklių. Tačiau jos gyventojai šimtmečiais laikėsi kapitalistinės politikos. Jie pasiekė aukščiausią gyvenimo lygį kontinentinėje Europoje, ir jų šalis laikoma vienu didžiausių pasaulinės kultūros centrų. Nematau, kodėl tokia šalis kaip Argentina, daug didesnė už Šveicariją tiek plotu, tiek gyventojų skaičiumi, negalėtų pasiekti tokio pat aukšto gyvenimo lygio po kelių teisingos politikos metų. Bet, pabrėžiu, tai turi būti teisinga politika.